

УДК 316.344.42:63(497.11)

НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕС

Примљено:
05.10.2010.

NATIONAL INTEREST

Прихваћено:
15.12.2010.

Година VI, vol. 9

Број 3/2010.

Прегледни рад

стр. 351-366

*Срђан Шљукић**

СОЦИОЛОШКИ ПРОФИЛ НОВИХ СРПСКИХ ВЕЛЕПОСЕДНИКА

Резиме

У процесу постсоцијалистичке трансформације друштвава централне, источне и југоисточне Европе у фокусу јавности, како оне шире, тако и научне, биле су промене у сфери економије и политике, док су промене у друштвеној структури бивале најчешће занемариване или чак игнорисане. Проучавање промена у друштвеној структури, посебно у њеној вертикалној димензији, задатак је социолога. Промене у вертикалној друштвеној структури један су од индикатора стварног правца развоја друштва, који се, у правилу, суштински разликује од декларативно-идеолошког. У овом раду аутор покушава да „исцрта“ социолошки профил нових српских велепоседника као дела новоформиране друштвене елите. Као један од резултата промена власничке структуре у пољопривреди, земљопоседничка елита представља са једне стране потпуно нови елемент друштвене структуре, док са друге стране указује на континуитет постојања великих имања на северу Србије.

Кључне речи: велепоседници, друштвена структура, постсоцијалистичка трансформација, српско друштво.

У последњих стотину година српско је друштво доживело веома бројне и дубоке промене, тако да се, барем на пр-

* Филозофски факултет, Нови Сад, e-mail: ssljukic@yahoo.com

ви поглед, чини да се у њему изменило готово све и да баш ништа од старих друштвених структура више није на сцени. Заиста, бројни ратови (регионални и два светска), промене државног оквира (распад Хабзбуршке монархије и формирање заједничке државе Јужних Словена, крвави разлаз јужно-словенских народа, држава коју су чиниле Србија и Црна Гора и коначно самостална српска држава), миграције, процеси модернизације (индустријализација, урбанизација, промене у начину живота), итд. толико су изменили „лични опис“ нашег друштва да би се друштвени актери који су живели на почетку двадесетог века чудом чудили када би могли да виде како српско друштво данас изгледа. Ипак, постоји једно обележје аграрне структуре у северним српским крајевима које се, упркос силним друштвеним потресима и променама некако увек изнова јављало, додуше у измењеном облику. Реч је (непрекинутом) опстанку великих пољопривредних имања на простору данашње српске покрајине Војводине, чије је постојање увек имало и своју друштвено-структурну страну. Једна од тих страна данас је веома танак слој велепоседника – власника споменутих великих имања, које можемо сматрати делом економске елите друштва.

Данашњи снажан идеолошки притисак који модернизацију друштва изједначава са променама у политичкој и економској сфери (вишестраначки политички систем, права мањина, одлучујућа улога тржишта и сл) никако не би смео да одврати социологе од проучавања промена у друштвеној структури као њиховог главног предмета. Свако занемаривање изучавања наведене врсте промена од стране социолога заправо иде на руку идеологији и идеолозима који у тој ситуацији могу несметано да замагљују друштвену стварност и приказују је онаквом каква она заправо није, а све зарад одржавања и репродукције одређених друштвених односа. Супротно, социолози свој задатак испуњавају када откривају, а не када глорифију, јер друштвени свет није онакав какав изгледа да јесте: испод његове видљиве површине крију невидљиве структуре снага и интереса (Berger i Kellner, 1991:32-33).

*Велика имања као константа
аграрне структуре*

Северни део Србије (Војводина) је све до 1918. године био саставни део Хабзбуршке империје. Од ослобођења од власти Османлија и масовнијег насељавања овог подручја (1690), у областима у које је обухватала Војна граница живели су слободни сељаци, док су сељаци у свим другим деловима данашње Војводине били подложници (углавном) страних феудалаца. После распуштања дела Војне границе (половина осамнаестог века), мањи део сељаштва успео је да се нађе у окриљу слободних краљевских градова и да задржи своју слободу.

Укидање феудалних обавеза које је донела Револуција 1848. није значило и поделу земље сељацима, што је створило бројан слој беземљаша. Некадашњи феудални поседи почели су да се претварају у капиталистичке велепоседе, чије су наличје могли да буду само најамни пољопривредни радници. Половином деветнаестог века у Угарској земља је углавном била власништво цркава, манастира и велепоседника, док је само 22% земљишта било у власништву земљорадника. Од укупног броја газдинстава, 53% је поседовало до 5 кј, а само 0,16% преко 1000 кј. Око половине укупних пољопривредних површина заузимали су поседи од 5 до 100 кј. (Васић, 1996:12).

Наш истакнути историчар Никола Гаћеша, истраживач аграрно-поседовне структуре у Војводини, посебно у Бачкој, у својим нам је радовима предочио низ података и научних увида који нам осветљавају ову област. Развитак аграрно-поседних односа у Бачкој од 1699. до 1918. он дели у три периода: први је трајао од 1699. до осамдесетих година осамнаестог века, други од осамдесетих година осамнаестог века до Револуције 1848. и трећи од Револуције 1848. до 1918. Први период карактерише постанак, развитак и учвршћење коморско-спахијског система; световни поседи феудалног типа били су малобројни. Основно обележје другог периода је планско спровођење колонизаторске политике Беча насељавањем Немаца и стварање бројних и економских јаких страних колонија; такође је приметно повећање световног велепоседа феудалног типа на рачун коморско-спахијског система. Тре-

ћи период почиње укидањем феудалних односа; распада се коморско-спахијски систем, шири се световни велепосед и учвршћује црквени велепосед (Гаћеша, 1968:7-8).

Гаћеша посебно истиче да иако је Револуција 1848. укинула феудалне односе на целој територији Хабзбуршке монархије, у Војводини су се сачували крупни земљишни поседи феудалног порекла. Њихова је улога у „капитализирању војвођанске пољопривреде“ остала неокрњена све до Првог светског рата (Гаћеша, 1995:28). У Бачкој су највеће поседе имали Котек Рудолф (Нови Футог, Стари Футог, Бегеч, Гложан, Бачки Петровац, Кисач) – 20.982 кј, Сечењи Марија (Вајска, Бојани) – 10.439 кј, Дунђерски Гедеон (Гложан, Србобран, Бачко Градиште, Нови Сад, Стара Паланка, Бегеч, Чиб, Стари Бечеј) – 7.010 кј, Дунђерски Ђока (Нови Сад, Кулпин, Турија) – 4.507 кј, Редл Лајош (Станишић) – 3.993 кј, и Лелбах Петар (Кула, Црвенка, Суботица) – 3.653 кј. Банатски велепоседници су 1867. основали привредно удружење у чијем су руководству били гроф Чекоњић, гроф Карачоњи, гроф Нако, Хертенленди, барон Данијел и кнез Турн-Таксис. Сремски велепоседи (преко 1.000 кј) заузимали су око 17% укупне површине, а највеће поседи имали су кнез Одескалки (Илок, Ириг, Чалма и Велики Радинци), гроф Елц (Вуковар, Илача, Бобота, Габош и Свињаревци) и гроф Пејачевић (Инђија и Путинци). Власници велепоседа били су тесно повезани са владајућим слојевима угарског друштва, што се види и по томе каква је пореска политика вођена у области земљишних односа. Примера ради, велепоседник Ледерер је у Чоки плаћао 8.970 форинти за посед од 7.837 кј, док су чокански сељаци плаћали 5.540 форинти за својих 2.968 кј (исто, 35, 37 и 39).

Аграрна реформа извршена одмах након стварања новог државног оквира (Краљевине СХС) донела је велике промене управо у Војводини и врло мале у централној Србији. Министарство за аграрну реформу основано је 1919. године и радило је све до 1931. Под удар су углавном дошли велики поседи страних држављана у Војводини (чиме је спречено одливање ренте у иностранство), док су велепоседи држављана нове државе у доброј мери очувани, јер је власт непрестано ублажавала оштрицу реформе новим одредбама о земљишном максимуму. Он је најпре одређен на 100 – 500 кј, да

би накнадно био измењен увођењем појмова ужег максимума (обрадива земља), ширег максимума (сва земља која припада једном поседнику) и супермаксимума (за оне велепоседнике који су на свом поседу имали и капацитете агроиндустрије, као што су млинови, пиваре, фабрике шпиритуса, фабрике конзерви и сл). Реформом је структураседа значајно измењена, иако је још увек остало (1931) укупно 39седа већих од 500 хектара. Та су газдинства имала земље колико и педесет хиљада газдинстава величине од једног до два хектара. Велепоседници, али и богатији сељаци, били су окренути тржишту, специјализујући се посебно за производњу житарица и свиња (Попов, 2002:24-25; Мирковић, 1952:124).

Један од првих закона донетих у новој Југославији, после Другог светског рата, био је Закон о аграрној реформи и колонизацији (23. август 1945). Овај је Закон предвидео експропријацију великихседа (преко 45 хектара, односно 25 хектара за неземљораднике),седа банака, предузећа, деоничарских друштава и „других приватно-правних лица“,седа цркава, манастира и других верских установа,седа који су у току рата остали без власника и правног наследника, као и вишка земљорадничкихседа изнад одређеног максимума. Право првенства при добијању земље имали су учесници рата на страни Народноослободилачке војске и њихове породице. Најзначајније промене поседновних односа десиле су се у Војводини: у југословенском фонду аграрне реформе Србија је учествовала са 44,47%, од чега је чак 90,5% отпадало на Војводину (668.412 хектара, односно 35% обрадивих површина). Као резултат ове аграрне реформе, сељачки посед је још више уситњен (повећан је број газдинстава са два до десет хектара, као и учешће ових газдинстава у укупним обрадивим површинама), што је водило повећању аутархичности и паду пољопривредне производње (Попов, 2002:28-29; Митровић, 1999:132). Са друге стране, стварањем државних пољопривредних добара и додељивањем земље сељачким радним задругама у Војводини је очуван велики посед, само што је нови велепоседник била држава, у првом случају директно, у другом индиректно. Очување великихседа, које је имало идеолошке (стварање „социјалистичког сектора“), али и политичко-економске циљеве (контрола ресурса и индустријализација пољопривреде), представљало је

црту континуитета у односу на период са којим се желео сваки континуитет раскинути. Велика државна имања додатно су повећана шездесетих и седамдесетих година прошлог века, стварањем агроиндустријских „комбината“ којима су (трансформисане) задруге прикључиване како би биле њихов „сировински привезак“.

Нови велепоседници

Упркос на Западу и код нас увреженом мишљењу како је процес друштвених промена у Србији у доба режима Слободана Милошевића био у потпуности заочен, треба рећи да „фамозна“ 1989. није заобишла Србију. Веома крупне промене одигравале су се и у економској (споменимо само престанак ограничавања и идеолошке дисквалификације приватне својине), али и у политичкој (стварање политичких странака и вишестраначки избори) и у друштвеној сфери (настанак нових друштвених слојева, итд).

Питање својине над пољопривредним земљиштем, као питање односа међу људима (друштвеним групама) за наш је предмет веома важно. Без обзира што су промене својинских односа у пољопривреди у Србији имали мањи значај него у другим друштвима централне и источне Европе (са изузетком Пољске), а с обзиром на неуспешност процеса колективизације (доживео крах 1953. године), то не значи да аграрне реформе у Србији није ни било: напротив, државним је мерама дошло до крупних промена у односима својине над пољопривредним земљиштем.¹

Прво, укинут је, на самом крају осамдесетих година, земљишни максимум од десет (15) хектара, који је до тада био уставна категорија. Последица укидања земљишног максимума била је интензификација тржишта земље, која је опет водила диференцијацији међу сељацима, до тада „осредњаченим“. Од укидања земљишног максимума профитирао је и један број припадника политичке и економске елите (државни и партијски функционери, директори друштвених пољопривредних предузећа и сл). Они су ову меру схватили као сигнал за трансформацију свог социјалног капитала у еко-

1 Види опширније у: Шљукић (2009), стр. 127-134.

номски. С обзиром да су површине на тржишту биле ипак недовољне за стварање заиста огромних имања и да је цео процес текао лагано, „еволутивним“ путем, тада још увек није дошло до стварања велепоседа.

Друго, режим је 1991. одлучио да изврши повраћај земље одузете сељацима у току друге аграрне реформе (1953), као и да земљу назад добију они сељаци (или њихови наследници) чија су имања била конфискована због неизвршавања обавеза из обавезног откупа пољопривредних производа (1945-1952). Овим су додатне површине пољопривредног земљишта доспеле на тржиште.

Треће, држава је 1992. године један део површина које су биле у друштвеној својини прогласила државном, чиме је јасно показано да је друштвена својина само прерурушени вид државне. Истовремено, државно је земљиште дато на коришћење дотадашњим корисницима, без икакве накнаде (питање убирања ренте на пољопривредном земљишту у државној својини ће доћи на ред тек 2006, са Законом о пољопривредном земљишту).

Кључни моменат који је отворио могућност стварања велепоседа у северном делу Србије ипак је наступио годину дана након слома дотадашњег режима. Закон о приватизацији (2001) предвидео је да се друштвена предузећа, укључујући ту и пољопривредна, имају приватизовати на аукцијама или путем тендера, које је ваљало да спроведе новоформирана државна институција, Агенција за приватизацију. Овакав модел приватизације тешко да је био могућ на самом почетку деведесетих година прошлог века (када, истини за вољу, приватизација није ни сматрана пожељном од стране политичке елите), али је до почетка трећег миленијума један број појединаца акумулирао респектабилан економски капитал, чак можда и утицао на нову политичку елиту да изабере управо модел продаје путем аукције и тендера.

Није било тешко предвидети да ће усвојени модел приватизације довести до стварања енормно великих имања, јер су друштвена пољопривредна предузећа продавана заједно са пољопривредним земљиштем у друштвеној својини које су користила. У ситуацији у којој никаква ограничења када је реч о власништву над земљиштем не постојала (не постоје ни данас), велика су имања постајала све већа и већа. Прва при-

ватизација у пољопривреди извршена је 2002. године, да би до краја 2009. било продато око 260 пољопривредних предузећа; при томе је 46 приватизационих уговора поништено. Продати је путем тендера осам пољопривредних комбината, међу којима „Агроунија“ из Инђије (8.500 хектара), „Митросрем“ из Сремске Митровице (8.919 хектара), „Напредак“ из Старе Пазове (7.100 хектара) и „Јединство“ из Апатина са 6.820 хектара (Гулан, 2010).

Куповина друштвеног пољопривредног предузећа доносила је огромне, на закону засноване, привилегије купцу. Као прво, купујући предузеће он је добијао „у пакету“ и пољопривредно земљиште у друштвеној својини које је то предузеће користило. Хектар земљишта у друштвеној својини плаћан је вишеструко мање од цене земље на слободном тржишту, свега око 500 евра, док се „на слободно“ хектар плаћао и до 5.000 евра. Друго, купац је стицао право да користи земљиште у државној својини без плаћања ренте, наслеђујући привилегију коју су имала друштвена пољопривредна предузећа. Та је привилегија очувана све до 2006. године.

Процес се одвијао на очекивани начин и средином 2005. године чињеница да су се у Србији појавили „нови латифундисти“ дошла је у средиште пажње јавности. Мирис сензације привукао је штампу, а у дневним листовима попут „Вечерњих Новости“, „Блица“ и „Политике“ током лета те године могли су се прочитати многи чланци посвећени овој теми. Данас су имена нових велепоседника, припадника економске елите друштва, добро позната јавности, као и њихове везе са политичком елитом. Поузданих и лако проверљивих података о целом овом процесу нема, тако да се мора ослонити на штампу и Интернет изворе.

Процене о величини појединих велепоседа које су се појавиле у штампи се понешто разликују, што може да буде резултат непрецизног израчунавања, недостатка података, али и промена које су се у међувремену догодиле. Како год било, нови велепоседници контролишу, што као власници, што као закупци, добар део некадашње друштвене и државне својине у Војводини.² Навешћемо две новије процене које се могу сматрати барем приближно тачним.

2 У Србији има 4,66 милиона хектара обрадивог земљишта, од тога у

Табела 1. Велепоседи у Војводини (1)

Власник	Укупно земљишта	Државно земљиште (%)
Ђорђе Ницовић	29.630 хектара	60
Мирослав Мишковић	25.100	37
Миодраг Костић	22.740	40
Петар Матијевић	12.000	33
Ивица Тодорић	3.000	40
“Baltic Property”	11.000	40

Извор: „Блиц“ (2008).

Табела 2. Велепоседи у Војводини (2)

Власник	Укупно земљишта	Државно земљиште (%)
Ђорђе Ницовић	29.600 хектара	60
Мирослав Мишковић	25.000	37
Миодраг Костић	24.000	40
Петар Матијевић	16.000	33
Ивица Тодорић	6.000	40
“Baltic Property”	10.500	-

Извор: Гулан (2010).

Ђорђе (или Ђорђије) Ницовић је за ПИК „Бечеј“ платио 12,3 милиона евра. Један од браће Ницовић, родом из Колашина, био је својевремено директор сектора у Народној банци Југославије (до 1992), а потом оснивач и власник „Капитал банке“. Председник је групације „Igva nic со“ и себе сматра „инвестиционим банкарем“. Групација којој је на челу броји 27 фирми у четири сектора, са највећим уделом у аграру и текстилу. Осим у Србији, поседује фирме и у Црној Гори. Тврди да је „Ирва“ највећи произвођач хране у Србији, са око 200.000 тона годишње: 15 милиона литара млека, 10-12 милиона килограма меса (живе ваге), преко 100.000 тона житарица, више од 20.000 тона поврћа и 10.000 тона воћа. У процесу приватизације купио је и текстилна предузећа „Први мај“ (Пирот), „Нитекс“ (Ниш) и „Рудник“ (Горњи Милановац), али је Агенција за приватизацију сва три уговора раскинула, због неиспуњених обавеза од стране купца (Екарџа, 2008; Naslovi.net, 2010).

Војводини 1,6 милиона. Пре отварања процеса приватизације, у Војводини је било око 570.000 хектара у друштвеном и државном власништву.

Мирослав Мишковић (рођ. 1945), председник „Делта холдинга“, родом је из Крушевца. Пре три године (2007) његово се богатство процењивало на око две милијарде долара. После дипломирања на Економском факултету у Београду радио је у „Југобанци“, „Трајалу“ и хемијској индустрији „Жупа“. Године 1990. постаје потпредседник Владе Србије, али на тој функцији остаје само шест месеци. Оснива фирму „Делта М“, затим и „Делта банку“ (2004. је продаје банци „Интеза“) и осигуравајућу кућу (коју такође продаје Италијанима). Спомињан је као један од финансијера ЈУЛ-а, а после Октобарских промена у Србији (2000) повезиван је са неким од лидера ДОС-а. Групација коју води поседује неколико трговинских ланаца („Макси“, „Темпо“...) и има низ крупних инвестиција у околним земљама. Купила је „Јединство“ из Апатина, „Напредак“ из Старе Пазове, „Подунавље“ из Челарева, „Козару“ из Банатског Новог Села, итд (*Време*, 2006; Википедија, 2010).

Миодраг Костић (рођ. 1959) челник је „МК групе“, која је купила „Агроунију“ из Инђије, „Војводину“ из Новог Милошева, „Елан“ из Избишта... „МК група“ углавном се бави пољопривредном производњом (претежно ратарством), али и прерадом пољопривредних производа (Костића често називају „Краљем шећера“) и трговином. Бави се и транспортом (камиони), док у Украјини обрађује 35.000 хектара ораница и упошљава око 500 људи. У двадесет и пет предузећа запошљава преко 3.000 радника. За себе каже да потиче из „просечне, радничке породице“. Убрзо пошто је дипломирао економију, почиње да се бави предузетништвом: отвара оцачарску радњу, а потом започиње производњу кукурузних пахуљица. Деведесетих година постаје финансијер и функционер тада опозиционе Демократске странке; кум је Ненада Чанка, председника Лиге социјалдемократа Војводине (*НИН*, 2001; Интернет сајт „МК групе“, 2010).

Петар Матијевић (рођен 1951) познат је као власник индустрије меса и месних прерађевина и ланца месара, али и као човек који је купио више друштвених пољопривредних предузећа („Бездан“, „Равница“ Бајмок, „Златица“ Лазарево, „Једнота“ Ковачица, „Галад“ Кикинда итд). Новац је инвестирао и у угоститељство и трговину. Познате су његове из-

јаве у штампи (која га је доводила у везу са Српском радикалном странком) да је „земља само роба“.

Међу првих неколико велепоседника дуго је убрајан и Миле Јерковић (купио „Пољопривреду“ Сента, „Бачку“ Сивац, „Агробачку“ Бач, „Јединство“ Гајдобра, „Граничар“ Гаково, ПИК „Алекса Шантић“...), као власник 16.000 хектара пољопривредног земљишта у Војводини, али и више ауто-превозничких предузећа. Деведесетих је година довођен у везу са Жељко Ражнатовићем - Арканом, док је ове (2010) године повезиван са Дарком Шарићем, оптуженим за трговину наркотицима. Након што је Агенција за приватизацију са њим раскинула више уговора, његово се „царство“ умногоме урушило. „Викторија група“ (Милија Бабовић, Зоран Митровић и Станко Поповић) је далеко од водеће „четворке“, са око 6.000 хектара (Гулан, 2010).

Искључиво преко предузећа регистрованих у Србији, власници дела српских ораница постали су и неки странци. Тако је Хрват Ивица Тодорић („Агрокор“) купио „Фриком“ и „Дијамант“, а ирски фонд *Baltic Property* „Панонију“, ПИК „Фекетић“ и „Војводину“ из Бачког Брестовца (исто).

*

Биографије нових велепоседника доста откривају о путу којим су стигли до свог богатства и о њиховим политичким ангажманима и везама. Неки од њих су имали добре „полазне положаје“ достигнуте у време режима Слободана Милошевића (Ђорђе Ницовић и Мирослав Мишковић), док су други (Миодраг Костић и Петар Матијевић) почели као самостални предузетници, са тесним везама са политичким странкама које су се налазиле једно време у опозицији, а једно на власти. У сваком случају, сви су они имали тесне везе са политичком елитом (елитама), што упућује на закључак да би без социјалног капитала њихов економски капитал тешко добио размере које данас има. Такође им је свима заједничко и то да су присутни и у другим гранама привреде (највише у прехранбеној индустрији, али и у текстилној индустрији, трговини, банкарству, осигурању, итд), а не само у пољопривредној производњи. Коначно, заједнички им је и ангажман у

оквиру онога што се назива „друштвена одговорност корпорација“, кроз оснивање и рад добротворних фондова.

Земљу коју контролишу (у својини или у закупу) нови велепоседници обрађују на капиталистички начин, путем најамне радне снаге. Продуктивност на њиховим имањима је врло висока, јер користе најновију механизацију, примењују најсавременије начине производње у пољопривреди и труде се да потребе за радном снагом сведу на минимум. Ко год је последњих година прошао поред шпалира најсавременијих пољопривредних машина изложених на Пољопривредном сајму у Новом Саду, које изгледају отприлике као свемирски бродови (толико и коштају), тај је могао, већ првог дана Сајма, да на њима види цедуље на којима пише „продато“ уз додатак назива једне од компанија чији су председници нови велепоседници. Њихове фирме производе за домаће, али и за страно тржиште; настоје да инвестирају и изван Србије и налазе се међу најјачим тржишним „играчима“ у југоисточној Европи, али и не само у њој. Путем инвестирања свог капитала у иностранству они јачају и утицај српског друштва

Са друге стране посматрано, велика концентрација земљишне својине у малом броју руку не доприноси баш друштвеној стабилности. Превелика моћ земљопоседничке елите може да успори развој фармерског слоја, као једног од средњих слојева који карактеришу друштва западне Европе и Северне Америке. Евентуално слабљење фармерског слоја, њихово пропадање и даља концентрација земљишне својине могу довести до појаве оштро поларизоване друштвене структуре, налик помало на ону у Јужној Америци.

Нови велепоседници на пољопривредно земљиште гледају искључиво као на робу, која се по вољи може купити, али и продати, када се за то укаже повољна прилика. Другим речима, они су капиталисти који су своје поседе стекли недавно, а не припадници племства или сељаци (фармери) који су земљу наследили и стога су за њу везани и другим (традиција), а не само економским везама. С обзиром на ову чињеницу, нови велепоседници могу за неколико година, када то постане могуће на основу Споразума о стабилизацији и придруживању између Србије и Европске Уније (Споразум, 2008: чланови 53. и 63), да дођу у искушење да земљу коју

поседују продају странцима-држављанима ЕУ.³ Цена пољопривредног земљишта у земљама ЕУ је веома висока (далеко већа него код нас) и треба очекивати да ће она у Србији расти како се (ако се) Србија буде приближавала ЕУ. Инвеститори из средње и западне Европе, који не могу и не желе да плате високу цену земље у својим земљама, где готово свако земљиште већ одавно има познатог газду, вероватно ће кренути на тржишта као што је српско, на којима је стање још увек „флуидно“ и где је много што-шта отворено. У сваком случају, они ће, претпостављамо, бити спремни да плате цену вишеструко већу од цене коју су нови велепоседници платили у процесу приватизације, што значи да би ови могли, продајом онога што су јефтино купили, да зараде огромне суме новца. Тако би (нео)либерална „политика без политике“, која се очигледно у Србији спроводи у овој области, могла да резултира распродајом стратешки важног националног ресурса – обрадивог пољопривредног земљишта.

Литература

- Berger H, Kellner P. (1991), *Sociologija u novom ključiu*, Gradina, Niš.
- Васић, Љ. (1996), „Век и по земљорадничког задругарства у Војводини“, у *Век и по земљорадничког задругарства у Војводини*, Задружни савез Војводине, Нови Сад.
- Гаћеша, Н. (1968), *Аграрна реформа и колонизација у Бачкој 1918-1941*, Матица српска, Нови Сад.
- Гаћеша, Н. (1995), *Радови из аграрне историје и демографије*, Матица српска, Нови Сад.
- Мирковић, М. (1952), *Селјаци у капитализму*, Матица хрватска, Загреб.
- Митровић, М. (1999), *Српско село*, Матица српска, Нови Сад.
- Попов, Ј. (2002), *Драма на војвођанском селу (1945-1952)*, Платонеум, Нови Сад.

3 Споразумом је предвиђено да то буде омогућено четири године након ратификације. Мађарска је имала рок од седам плус три године, Албанија има седам. Црна Гора нема „период прилагођавања“, док је Хрватска изузела могућност да страни држављани буду власници пољопривредног земљишта (Гулан, 2010).

- Шљукић, С. (2009), *Сељак и задруга у равници*, Mediterranean Publishing, Нови Сад.
- „Блиц“ (2008), „Највише поседују Ницовић и Мишковић“, 30.10.2008. <http://www.blic.rs/Vesti/Vojvodina/63149/Najvise-poseduju-Nicovic-i-Miskovic>
- Википедија (2010), „Мирослав Мишковић“, http://www.sr.wikipedia.org/sr-el-Мирослав_Мишковић
- „Време“ (2006), „Делтина алфа и омега“, 13.04.2006. <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=449550>
- Екарџија.com (2008), „Ђорђе Никовић – узели само најбољег ’Муриног’ човека“, 18.01.2008, <http://www.ekarjija.com/website/sr/page/149367>
- Гулан, Б. (2010), „Странци ће да ору српске њиве“, *Балкан Магазин*, 06.08.2010. http://www.balkanmagazin.net/kolumna/novosti_i_politika/stranci_ce_da_oru_srpske_njive.xhtml
- Интернет сајт „МК групе“, <http://www.mkgroup.rs>
- Naslovi.net (2010), „Ђорђе Никовић тужи Агенцију за приватизацију због рaskida уговора о продаји ’Првог маја’“, 17.06.2010, <http://www.naslovi.net/2010-06-17/seebiz/djordje-nicovic-tuzi-agenciju-za-privatizaciju>
- НИН (2001), „Биће ми жао Ђинђића“, 19.04.2001.
- Споразум (2008) о стабилизацији и придруживању између Европских заједница и њихових држава чланица, са једне стране, и Републике Србије, са друге стране, <http://www.srbija.gov.rs/vesti/dokumenti>

Srdjan Šljukić

*SOCIOLOGICAL PROFILE OF NEW SERBIAN
LARGE ESTATE OWNERS*

Summary

In the process of post-socialist transformation of the societies of Central, Eastern and Southeastern Europe, the focus of the public, including the scientific one, was on the changes in economy and politics, whilst the changes in the social structure were often neglected or even ignored. The task of sociologists is to explore the changes in the social structure, especially in its vertical dimension. The changes in the vertical dimension of the social structure are one of the indicators of the real direction of the development of the society, which is, as a rule, essentially different from the declarative-ideological direction. In this paper the author tries to give a sociological profile of the new Serbian large estate owners as a part of newly formed social elite. As one of the results of the property transformation in agriculture, this part of the elite represents, on the one hand, a completely new element of the social structure, whilst on the other hand it points to the continuity of the existence of large estates in the northern part of Serbia.

Key words: large estate owners, post-socialist transformation, Serbian society, social structure.